

JAK MYSLÍME: myšlení pomocí schémat

PSY 708 - JS 2007

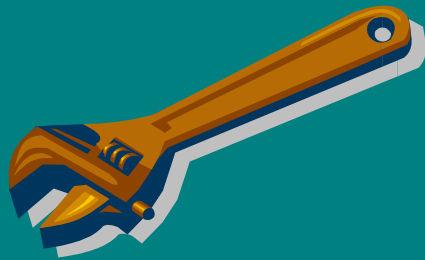
Jaroslav Hodbod', Hana Felzmannová, Jana Kůtková

SCHÉMATA A JEJICH VLIV

Schémata

schémata = kognitivní struktury, podle kterých lidé organizují informace o okolním světě

(podle témat či oblastí zájmu)

Bartlett, 1983, Markus, 1977, Taylor & Crocker, 1981

FUNKCE SCHÉMAT

schéma obsahuje:

- základní informace
- emoce

KORSAKOVŮV SYNDROM

- ztráta schopnosti ukládat nové vzpomínky
- vše znovu a znovu poprvé

ZTRÁTA KONTINUITY

FUNKCE SCHÉMAT - EXPERIMENT

Harold Kelly (1950)

Před studenty vystoupili lektoři. Studenti dostali o lektorech předběžné informace (věk, vzdělání, zkušenosti). Představovací list měl dvě verze:

Verze 1: lektor je chladný (cold), STROHÝ, ODTAŽITÝ

Verze 2: lektor je vřelý (warm), PŘÁTELSKÝ, VSTRÍCNÝ

Zpětné hodnocení studentů odpovídalo představovacímu listu

FUNKCE SCHÉMAT - EXPERIMENT

Harold Kelley (1950): hodnocení lektora ze sociálního hlediska (přátelský, odtažitý...) prokázalo vazbu na

- aktivitu studentů ve třídě
 - živost diskuse
 - zapamatování si přednášené látky
 - vliv humoru
- (lektor, avizovaný jako přátelský, je zábavnější)

FUNKCE SCHÉMAT

Používání schémat není špatné!

Pokud ovšem nepoužijete špatné schéma...

Nebezpečná je automatická aplikace schémat!

Proč? NEBÝVAJÍ PŘESNÁ!

FUNKCE SCHÉMÁT

Schémata určují, co si:

- zaznamenáváme
- zpracováváme
- vybavujeme

Kerr & Stanfel, 1993; Trafimov & Schneider, 1994; Trafimov & Wyer, 1993;
von Hippel, Jonides, Hilton & Narayan, 1993

Funkce schémat

Informace, které nezapadají do zakotveného schématu, jsou

VYŘAZOVÁNY

Fiske, 1993; Higgins & Bargh, 1987; Olson, Roese & Zanna, 1996;
Stangor & McMillan, 1992

Funkce schémat

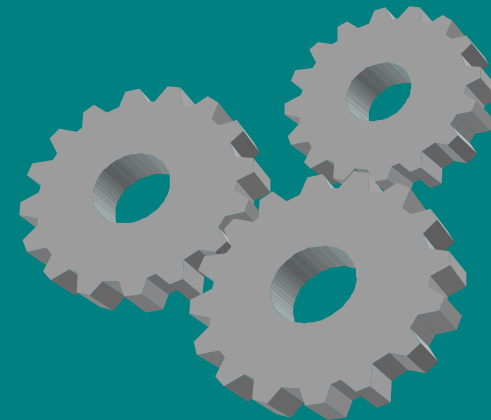
Informace, které ve schématu chybí, jsou

REKONSTRUOVÁNY

a

NAHRAZOVÁNY

Darley & Akert, 1991; Markus & Zajonc, 1985

Jaká schémata používáme?

Zkušenostní

– s něčím podobným jsme se již setkali

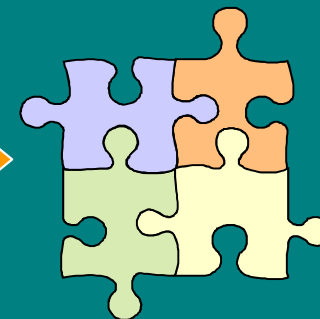
(Andersen & Cole, 1990; Chen & Andersen, 1999;
Dijksterhuis & van Knippenberg, 1996; Higgins & Brendl, 1995;
Rudman & Borgida, 1995)

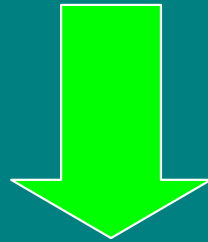
Koncepční

– interpretujeme a zařazujeme nové informace

(Bargh, 1990, 1996; Higgins & Bargh, 1987; Wyer & Srull, 1989)

PRIMING EFFECT EFEKT PRIMARITY

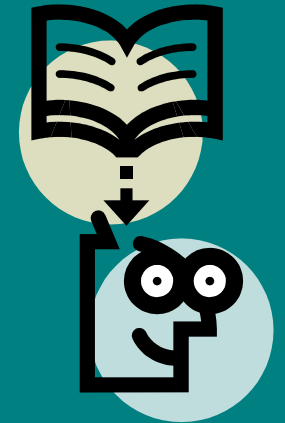
**proces, kdy je interpretace
nových informací
ovlivňována nedávnými
zkušenostmi**

EFEKT PRIMARITY - EXPERIMENT

Tory Higgins, Stephen Roles, Carl Jones (1977)

1. Identifikujte barvy, pamatujte si slova!
2. Co víte o Donaldovi? Uved'te dojmy!

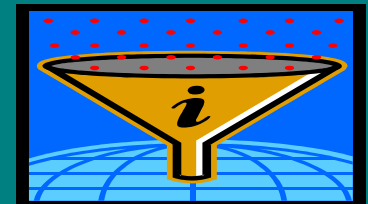

VÝSLEDEK:

Lidé, co si měli v první části zapamatovat slova jako podnikavý či nezávislý, hodnotili Donalda následně spíše pozitivně. Naopak lidé, kteří si měli zapamatovat slova jako lehkomyšlný či domýšlivý, hodnotili Donalda spíše negativně.

K ZAPAMATOVÁNÍ !!!!!!!

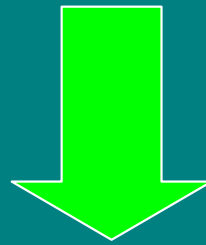
- **Efekt primarity (priming)** je dobrým příkladem automatického přemýšlení, jelikož se odehrává rychle, bezděčně a hlavně bez vlastního uvědomění. Jedná se o skutečnost, kdy nedávná zkušenost zvyšuje pravděpodobnost vyvolání určitého schématu.

Příklad: Ráno při cestě autobusem do práce si vedle nás sedne člověk, který se bude chovat velmi podivně: bude křičet na řidiče i na ostatní cestující apod. Pokud budeme večer před spaním číst knihu o mentálních poruchách, na základě efektu primarity pak pravděpodobně usoudíme, že daný člověk trpí nějakou psychickou poruchou. Pokud jsem večer před tím četli román Zabiják od Zoly, pravděpodobně si řekneme, že daný jedinec v autobuse je pod vlivem alkoholu.

POZOR !!!!!

- Jednou vytvořená schémata mohou být tak silná, že přetrvávají i potom, co se ukáže, že jsou nesprávná !!!

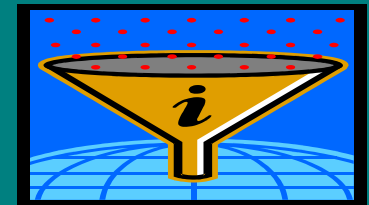
EFEKT VYTRVALOSTI (PERSEVERANCE EFEKT)

(Ross, Lepper & Hubbard, 1975)

PERSEVERANCE EFFECT

EFEKT VYTRVALOSTI

- **Pohled lidí na sebe sama a na sociální svět přetrvává dokonce i poté, co vyjde najevo, že názory podporující toto přesvědčení byly nesprávné.**

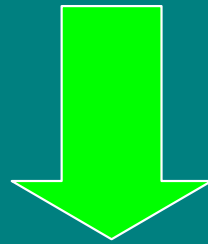

Příklad: Pokud si vytvoříme nějaké schéma o určité osobě na základě nějakých informací, toto schéma má tendenci přetrvávat, i když se nakonec ukáže, že byly původní informace nesprávné.

Např. Pokud sledujeme soudní přelíčení, kde je obviněný nařčen z krádeže, máme tendenci ho považovat za zloděje, i když se na konec ukáže, že důkazy proti danému člověku byly falešné.

SITUACE, KDY SE NAŠE SCHÉMA STANE PRAVDOU !!!

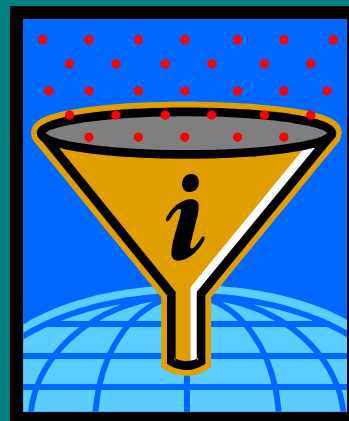
- Člověk není vždy jen pasivním příjemcem informací!!
- Vytvoříme-li schéma týkající se nějaké konkrétní osoby, může stát skutečností.

SEBENAPLŇUJÍCÍ SE PROROCTVÍ

SEBENAPLŇUJÍCÍ SE PROROCTVÍ

- Skutečnost:
 - 1) podle níž lidé mají nějaké očekávání, názor o tom, jaký jiný člověk je,
 - 2) která ovlivňuje daného člověka tím, že s ním jistým způsobem jedná a tak
 - 3) způsobí, že se začne dotyčný člověk chovat dle původních očekávání ostatních lidí

SEBENAPLŇUJÍCÍ SE PROROCTVÍ

- 4 fáze

4

JE TAKOVÝ!!!

1

Myslím si, že
je TAKOVÝ!!!

3

Chová se ke mně
podle toho, jak se k
němu chovám já.

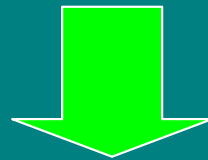
2

Chovám se k němu
TAK, protože je
TAKOVÝ!!!

Sebenaplňující se proroctví může mít hrozivé důsledky:

Mnozí učitelé si myslí, že chlapci jsou bystřejší než dívky, a proto mají větší šanci na akademické vzdělání než dívky

Chlapci začnou mít pocit nadřazenosti nad děvčaty v oblasti inteligence, NAOPAK děvčata budou mít pocit, že mají oproti chlapcům biologicky menší šanci dostat se na vysokou – uvěří, že jsou „méně inteligentní“

DŮSLEDEK

více akademicky vzdělaných mužů než žen

Sebenaplňující se proroctví - experiment

Robert Rosenthal, Lenore Jacobson (1977)

- Provedli test inteligence žáků základní školy a vyučujícím označili „nadané“ studenty (náhodně vybrané jedince).
- Po roce test zopakovali a vybraní žáci v testu vykázali lepší výsledky než v testu prvním.
- Přičemž výsledky z prvního testu znali pouze vyučující.

Vysvětlení:

Tento výsledek vysvětlují Rosenthal a Jacobson jako naplnění očekávání vyučujících, kteří přistupovali k „nadaným“ žákům zcela odlišně.

Vyzkoušejte si

- Zamyslete se nad tím jestli existuje skupina lidí které nemáte rádi (např. komunisté, plešatí, blondýnky, neonacisté, Romové, rybáři, atomoví inženýři, policisté, atd).
- A vyzkoušejte si cvičení, které ruší sebenaplňující proroctví: Najděte někoho z této skupiny a mluvte s ním. Sedněte si vedle něho a představte si, že je to nejhodnější a nejmilejší člověk, s jakým jste se kdy setkali. Buďte milý a okouzlující jak jen to jde. Nevzdávejte to, i když jste předtím nikdy s tímto člověkem nemluvili. Trik je v tom, že ho přijmete jako příjemného a přátelského. Po tom pozorujte reakce tohoto člověka. Můžete být překvapeni jak přátelský k vám tento člověk bude. Tímto způsobem se skutečně sami můžete vychovat k přátelským kontaktům.

Kulturní determinanty schémat

- Každá kultura má své specifika (jsou pro ni důležité různé věci) – proto každá kultura má svá specifická schémata.
- Lidé vnímají svět z pohledu své vlastní kultury a tedy odlišně od jiných kultur, podle vlastních schémat upřednostňují jiné informace než lidé z jiných kultur (F. Bartlett, 1932).
- Neexistence či odlišnost určitých schémat může způsobit to, že co je někde obecně přijímáno, je jinde zcela nepřipustné.

Skutečný příběh

Když byl Tim Wilson ještě teenager, tak jednu neděli navštívil jejich dům pan Khetabdari z Iránu. Pan Kethabdari přijel do USA poprvé a jen pár dní před touto návštěvou. Tim ve chvíli kdy pan Kethabdari dorazil do jejich domu koukal v obývacím pokoji na americký fotbal. Když pan Kethabdari spatřil počínání hráčů na obrazovce, tak se zděsil a dožadoval se vysvětlení proč jedni muži napadají ty druhé.

Za celou situaci mohli právě kulturní rozdíly a neznalost schémat jiné kultury.

Na závěr

- Pro náš sociální život jsou schémata nezbytná.
- Je ale nutné dávat si pozor na nepříjemné důsledky a „zkreslení reality“.
- Je dobré mít na paměti existenci schémat a stále si uvědomovat, která schémata sami používáme
- Člověk by se měl občas vzepřít svým schématům a pokusit se vyzkoušet jiná. Může tak zjistit, že jsou schémata, jejichž používání je pro něj špatné, nebo dokonce

zničující

DĚKUJEME ZA POZORNOST